עין משפט נר מצוה

נד א מיי' פ"ח מהלכות חובל ומזיק הלכה [א] ב ג סמג עשין עא טוש"ע ח"מ סימן שפח סעיף ג:

נה ב מיי' פ"ה מהל' מלכים הלכה ג:

[א]לעולם יכנס אדם בכי טוב ויצא בכי טוב שנאמר [1]ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר ת"ר דבר בעיר כנס רגליך שנאמר ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר ואומר [2]לך עמי בא בחדריך וסגור דלתיך בעדך ואומר [3]מחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה מאי ואומר וכי תימא ה"מ בליליא אבל ביממא לא תא שמע לך עמי בא בחדריך וסגור דלתיך וכי תימא ה"מ [היכא] דליכא אימה מגואי אבל היכא דאיכא אימה מגואי כי נפיק יתיב ביני אינשי בצוותא בעלמא טפי מעלי ת"ש מחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה אע"ג דמחדרים אימה מחוץ תשכל חרב ° רבא בעידן רתחא הוי סכר כווי דכתי' [4]כי עלה מות בחלונינו ת"ר רעב בעיר פזר רגליך שנא' [5]ויהי רעב בארץ וירד אברם מצרימה [לגור] (ויגר) שם ואומר [6]אם אמרנו נבא העיר והרעב בעיר ומתנו שם מאי ואומר וכי תימא ה"מ היכא דליכא ספק נפשות אבל היכא דאיכא ספק נפשות לא ת"ש [6]לכו ונפלה אל מחנה ארם אם יחיונו נחיה ת"ר דבר בעיר אל יהלך אדם באמצע הדרך מפני שמלאך המות מהלך באמצע הדרכים דכיון דיהיבא ליה רשותא מסגי להדיא שלום בעיר אל יהלך בצדי דרכים דכיון דלית ליה רשותא מחבי חבויי ומסגי ת"ר דבר בעיר אל יכנס אדם יחיד לבית הכנסת שמלאך המות מפקיד שם כליו וה"מ היכא דלא קרו ביה דרדקי ולא מצלו ביה עשרה ת"ר כלבים בוכים מלאך המות בא לעיר כלבים משחקים אליהו הנביא בא לעיר וה"מ דלית בהו נקבה: יתיב רב אמי ורב אסי קמיה דר' יצחק נפחא מר א"ל לימא מר שמעתתא ומר א"ל לימא מר אגדתא פתח למימר אגדתא ולא שביק מר פתח למימר שמעתתא ולא שביק מר אמר להם אמשול לכם משל למה הדבר דומה לאדם שיש לו שתי נשים אחת ילדה ואחת זקינה ילדה מלקטת לו לבנות זקינה מלקטת לו שחורות נמצא קרח מכאן ומכאן אמר להן אי הכי [ג]אימא לכו מלתא דשויא לתרוייכו [7]כי תצא אש ומצאה קוצים תצא מעצמה שלם ישלם המבעיר את הבערה אמר הקב"ה עלי לשלם את הבערה שהבערתי אני הציתי אש בציון שנאמר [8]ויצת אש בציון ותאכל יסודותיה ואני עתיד לבנותה באש שנאמר [9]ואני אהיה לה חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה שמעתתא [ד]פתח הכתוב בנזקי ממונו וסיים בנזקי גופו לומר לך אשו משום חציו: [10]ויתאוה דוד ויאמר מי ישקני מים מבור בית לחם אשר בשער ויבקעו שלשת הגבורים במחנה פלשתים וישאבו מים מבור בית לחם אשר בשער [וגו'] מאי קא מיבעיא ליה אמר רבא אמר ר"נ טמון באש קמיבעיא ליה אי כר' [ה]יהודה אי כרבנן ופשטו ליה מאי דפשטו ליה רב הונא אמר גדישים דשעורים דישראל הוו דהוו מטמרי פלשתים בהו וקא מיבעיא ליה מהו להציל עצמו בממון חבירו שלחו ליה [ו]אסור להציל עצמו בממון חבירו אבל אתה מלך אתה [ז][ומלך] [ח]פורץ לעשות לו דרך ואין מוחין בידו ורבנן ואיתימא רבה בר מרי אמרו גדישים דשעורין דישראל הוו וגדישין דעדשים דפלשתים (א) וקא מיבעיא להו ° מהו ליטול גדישין של שעורין דישראל ליתן לפני בהמתו על מנת לשלם גדישין של עדשים דפלשתים שלחו ליה [11]חבול ישיב רשע גזילה ישלם אע"פ שגזילה משלם רשע הוא אבל אתה מלך אתה ומלך פורץ לעשות לו דרך ואין מוחין בידו בשלמא למאן דאמר לאחלופי היינו דכתיב חד קרא [12]ותהי שם חלקת השדה מלאה עדשים וכתיב חד קרא [13]ותהי חלקת השדה מלאה שעורים אלא למאן דאמר למקלי מאי איבעיא להו להני תרי קראי אמר לך דהוו נמי גדישים דעדשים דישראל דהוו מיטמרו בהו פלשתים בשלמא למאן דאמר למקלי היינו דכתיב [14]ויתיצב בתוך החלקה ויצילה אלא למ"ד לאחלופי מאי ויצילה דלא שבק להו לאחלופי בשלמא הני תרתי היינו דכתיב תרי קראי אלא

כי טוב. בעוד חמה זורחת ילין במלון ולא ימתין עד שתחשך ולבקר לא ישכים לצאת עד שיאיר. כי טוב לישנא מעליא האור כי טוב כלומר טוב הוא לצאת בו וליכנס בו מפני המזיקין והליסטין: **חרב.** חרבו של מלאך המות: **אימה.** אימת מות של מלאך ולא בגלוי כל כך: **רתחא.** דבר: **סכר כוי.** סתם חלונות: **אם אמרנו כו'.** בארבעה אנשים מצורעים: **דליכא ספק נפשות.** במקום שתגלה שם: **הא שמע.** וסיפיה דקרא ועתה לכו ונפלה אל מחנה ארם אם יחיונו נחיה וגו': **וה"מ דלית בהו נקבה.** דהתם משום נקבה הוא דעבדי: **דשויא לתרוייכו.** אגדתא ושמעתתא כדבר אחד ושניכם שוין בה שתתרצו ותחפצו בה: **כי תצא מעצמה.** אנחנו גרמנו לו שקלקלנו והבטיח הקב"ה לשלם כאילו הוא הבעירה: **פתח הכתוב בנזקי.** שהזיק ממונו דכתיב כי תצא משמע מעצמה שהדליק בתוך שלו והלכה ודלקה בתוך של חבירו: **וסיים בנזקי גופו.** שקראו מבעיר בידים: **משום חציו.** כזורק חץ שמזיק למרחוק דאיהו גופיה עביד הכא נמי איהו גופיה עביד ונפקא מיניה לחייבו בד' דברים אם הוזק בה אדם כדאמרינן בפ"ב (דף כב.): **אשר בשער.** סנהדרין זקני השער: **טמון באש קמיבעיא ליה.** מעשה בא לפניו במחנה ששרפו אנשיו גדיש של ישראל והלך לשאול הלכה אם חייבין לשלם כלים הטמונים בתוכו כר' יהודה או פטורין כרבנן: **גדישין דשעורין הוו.** אקרא סמיך דכתיב ט) ותהי חלקת השדה מלאה שעורין: **מלך פורץ.** גדר שדה אחרים לעשות לו דרך ולאוכלוסין שלו דאמרי' בב"ב (דף ק:) דרך המלך אין לה שיעור: **מלאה שעורים כו'.** בדברי הימים: **מלאה עדשים.** בספר שמואל: **ויצילה.** שלא ישרפוה הואיל ואסור להציל את עצמו בממון חבירו:

ה"ג

לעולם יכנס אדם בכי טוב. מדקדק ר"ת מדמקדים כניסה ליציאה דבנכנס מעיר אחרת איירי מדיליף בריש פסחים (דף ד. ושם) ט) מאברהם דמצפרא סגי לזרוזי מצות דכתיב וישכם אברהם בבקר ודלמא משום כי טוב הוא דלא השכים אלא ודאי מביתו לא שייך למימר שיצא בכי טוב שמכיר המוקשים והפחתים ואע"ג דהכא מייתי קרא ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר משמע דמביתו נמי איירי יש לומר דכיון דהוא סכנתא חשיב כמו לעיר אחרת וכפ"ק דתענית (דף י:) מייתי קרא דהבקר אור ור"י אומר דאין לדקדק בזה דאורחיה דגמרא בהכי בפרק במה מדליקין (שבת דף לד:) בין השמשות כהרף עין זה נכנס וזה יוצא ובפרק עושין פסין (עירובין דף כח.) נמי אמרינן אבל אדם מטפס ועולה מטפס ויורד והא דיליף מוישכם אברהם בבקר שפיר יליף דמשום כי טוב לא היה צריך לאחר כיון דאזל לדבר מצוה דשלוחי מצוה אין נזוקין י): **שמלאך** המות מפקיד שם כליו. * לא גרסינן שנאמר למכמש יפקיד כליו דגבי עשרה מסעות של סנחריב כתיב האי קרא (ישעיה י) בא על עית עבר במגרון למכמש יפקיד כליו: **מהו** להציל עצמו בממון חבירו. איבעיא ליה אי חייב לשלם כשהציל עצמו מפני פקוח נפש: **דלא** שביק להו לאחלופי. בתרוייהו כתיב ויצילה של שעורים שלא נטלוה ע"מ לשלם עדשים ושל עדשים שלא נקחוה ממי שזכה בה:

ה"ג

תורה אור השלם

1. ולקחתם אגדת אזוב וטבלתם בדם אשר בסף והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזת מן הדם אשר בסף ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר: שמות יב כב
2. לך עמי בא בחדריך וסגר דלתך בעדך חבי כמעט רגע עד יעבר זעם: ישעיהו כו כ
3. מחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה גם בחור גם בתולה יונק עם איש שיבה: דברים לב כה
4. כי עלה מות בחלונינו בא בארמנותינו להכרית עולל מחוץ בחורים מרחבות: ירמיהו ט כ
5. ויהי רעב בארץ וירד אברם מצרימה לגור שם כי כבד הרעב בארץ: בראשית יב י
6. אם אמרנו נבוא העיר והרעב בעיר ומתנו שם ואם ישבנו פה ומתנו ועתה לכו ונפלה אל מחנה ארם אם יחינו נחיה ואם ימיתנו ומתנו: מלכים ב ז ד
7. כי תצא אש ומצאה קצים ונאכל גדיש או הקמה או השדה שלם ישלם המבער את הבערה: שמות כב ה
8. כלה יי את חמתו שפך חרון אפו ויצת אש בציון ותאכל יסודתיה: איכה ד יא
9. ואני אהיה לה נאם יי חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה: זכריה ב ט
10. ויתאוה דוד ויאמר מי ישקני מים מבאר בית לחם אשר בשער: ויבקעו שלשת הגברים במחנה פלשתים וישאבו מים מבאר בית לחם אשר בשער וישאו ויבאו אל דוד ולא אבה לשתותם ויסך אתם ליי: שמואל ב כג טו-טז
11. חבל ישיב רשע גזלה ישלם בחקות החיים הלך לבלתי עשות עול חיו יחיה לא ימות: יחזקאל לג טו
12. ואחריו שמא בן אגא הררי ויאספו פלשתים לחיה ותהי שם חלקת השדה מלאה עדשים והעם נס מפני פלשתים: שמואל ב כג יא
13. הוא היה עם דויד בפס דמים והפלשתים נאספו שם למלחמה ותהי חלקת השדה מלאה שעורים והעם נסו מפני פלשתים: דברי הימים א יא יג
14. ויתיצב בתוך החלקה ויצילה ויך את פלשתים ויעש יי תשועה גדולה: שמואל ב כג יב

מסורת הש"ס

א) פסחים ב. [וע"ש] תענית י: [וע"ש], ב) [סנהדרין לט.], ג) לעיל כב., ד) [לקמן סא:], ה) [לקמן קיז:], ו) ב"ב ק: סנהדרין כ: [יבמות עו:], ז) [לפמ"ש תוס' גיטין סח. ד"ה וכתיב כו' דלפ"ש שהפסוק לא נכתב עדיין היו יודעין ניחא ג"כ הכא ועי' סנהדרין פב.], ח) [דה"י א יא], ט) [ד"ה שאמר], י) [עי' תוספות פסחים ב. ד"ה יכנס ותוספות יומא כח. ד"ה אמר וחולין לא: ד"ה מהכא],

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' דפלשתים הוו וקא מיבעיא:

◆

גליון הש"ס

גמ' רבא בעידן ריתחא. עיין תשובת רשב"ם סימן קנה: שם מהו ליטול גדישין וכו'. עי' סנהדרין דף כ ע"ב תוד"ה מלך: תוס' ד"ה שמלאך וכו' לא גרסי'. עי' בגן המלך שבסוף תשובת גינת ורדים אה"ע ח"ד אות כג:

◆

מוסף רש"י

לעולם יכנס אדם בכי טוב ויצא בכי טוב. הולך לדרך יכנס ערבית לבית מלון בעוד החמה זורחת ולמחר ימתין עד הנץ החמה וילך ולא טוב לו, שהאור טוב לו שנאמר האור כי טוב, ומה היא טובתו, מפני החיות ומפני הלסטים (פסחים ב.) אי נמי שלא יפול בבורות ובקעים שבעיר, שלא יעלילו עליו עלילות מרגל אתה או גנב (תענית י:). **דשויא לתרוייכו.** שהיא מועלת לשניכם, כמו (אסתר ג) אין שוה להניחם (סנהדרין לט.). **פתח הכתוב בנזקי ממונו.** דכתיב כי תצא אש, דמשמע מעצמה, **וסיים בנזקי גופו.** דקרי ליה מבעיר (לעיל כב.). **אשו.** השולח את הבעירה, **משום חציו.** חייבו הכתוב, דאיהו קעביד דהוי כזורק חץ (לעיל כב.). **ומלך פורץ גדר.** גדרות אחרים, **לעשות לו דרך.** לשדהו ולכרמו (סנהדרין כ:) לעשות לו דרך קצר מביתו לפרדסו או לכרמו (יבמות עו:) ולא יטה ימין ושמאל, ובספרי בפרשת המלך נפקא לן מקרא, ונראה בעיני דמדכתב לבלתי רום לבבו מאחיו קדרים, גדלהו משל אחיו, כדדרשינן נמי והכהן הגדול מאחיו (רשב"ם ב"ב צט:).